

Kanarás Iván (*Biff*), Kern András (*Willy Loman*) és Alföldi Róbert (*Happy*) (Schiller Kata felvétele)

országon. Az *ügynök halála* viszont időszerű volt. Sikerében nyilván szerepe lehetett annak is, hogy az évtizede elzárta, a távoli, az áhított, a legendásult nyugati világról s főképp Amerikáról hozott hírt. Olyan életformát bíralt, amely után a pesti néző legfölbjebb sóvárogthatott. A felhőkarcoló tövében kis kertés kétszintes ház, frizsiderrel, saját autóval - a kor álma volt. Az előadás azonban aligha azért vált legendássá, mert a színházban mindezt láthattuk. A nézőt bizonyára akkor is inkább az érzelmi gazdagság, a családi-emberi kapcsolatrendszer bonyolultsága ragadta meg. És bizonyára az álmaiban megcsalt, kifacsart és eldobott ügynök tragédiájában, lelkiállapotában akkor is sokan magukra, a saját sorsukra ismerhettek, ha csalódásaik, kiábrándulásaik amúgy egészen más természetűek voltak.

Mindez pedig bizonyára fordítva is igaz. Ha egykor a mű a társadalmi-politikai aktualitás támogatása nélkül is találkozhatott a nézők érzékenységével, lelki-érzelmi beállítottságukkal, hangoltságukkal, egyáltalán nem biztos, hogy a külsődleges aktualitás megeremti ezt a találkozást. Mostanában évadonként legalább öt-hat - de lehet, hogy alábecsülöm - olyan előadás születik Pesten, amelyben többé-kevésbé kényszeredetten igyekeznek valamilyen régi klasszikus darabba beleerőszakolni **korunk** jellegzetes figuráit és viszonyait. Az *ügynök halála* esetében erre semmi szükség nem lenne. A kiöregedő, álmaiból, munkaköréből és családjából egyszerre kikopó férfi, akit a piaccgazdaságnak becézett kapitalizmus könyörtelenül kiszelektált az életből, utóbbi tíz esztendőnknek legjellegzetesebb alakja. Talán ez is a baj. Ha Dudás Gyuri autószerelő vagy karosszerialakatos lesz, aki jogtudor apósa családjának értelmiségi manírjaival ütközik meg, ha Almaviva gróf egy szépségszalon-üzletlánc maffiózus feje, az szembetűnik, és a kontraszt révén mulattató. Ha Loman olyan életproblémákkal küszködik, mint a nézőtéren ülők fele, akkor arra kínos szájbarágásnak hatna még külön is figyelmeztetni. Az *ügynök* halálából nem lehet oly módon kibeszélni, mint Molière-ből, Beaumarchais-ból.

Sándor Pál rendező a Tivoliban nem tehet mást, mint hogy gondosan távol tartja magát a legkisebb aktualizálástól is. A legkisebb célzást sem

engedheti meg magának, hogy jelezze: rólunk van szó. Nem telepítheti át a történetet, annak ma is amerikai történetként kell a nézőt megszólíttania. A lényegi, nem külsődleges honosítás, magyartítás, pestiesítés a színészekre marad. Nekik kell szívükhöz közel kerülő, lelkünkbe belemarkoló amerikai sorsokat megjeleníteniük. Idegeneknek és ismerősöknek kell lenniük egyszerre.

S mindenekelőtt a címszereplőnek. És itt megint beleütközünk egy bonyolult, elméletinek is mondható kérdésbe. Ez a színészi személyiség, illetve a színészi szakmányok, szerepkörök problémája. Vannak színészek, akik bármit el tudnak játszani. Csak az a kérdés, megtehetik-e. És nincs rá egységes válasz. A tapasztalat azt mutatja, hogy van, aki megteheti, van, aki nem. Van, akinek semmit sem ront tragikus hitelén, ha nap mint nap bohóckodik közben, és van, akinek egyetlen reklámfőlépése művészi hitelvesztéssel jár. Van, akit elnyel egy televíziós sorozat, és van, aki évtizedekig képes nemcsak magában, de a közönség szemében is szigorúan elkülöníteni a szórakoztatóipari szereplését a művészetétől. A példákat mindenki sorolhatja tetszése szerint. A személyiség és a közönség lélektanának nagyon bonyodalmas törvényszerűségei működnek ebben. Nincs tehát általános érvényű válasz, szabály arra a kérdésre, vajon átsétálhat-e Kern András *A miniszter* félrelépéből *Az ügynök halálába*. És tartok tőle, hogy ez nemcsak teoretikusan megválaszolhatatlan, hanem gyakorlatilag sem. Kern nagyon jó Lomant játszik. De hitele a nézőktől függ. Kit mennyire zavarnak az emlékei, kiből milyen intenzitással élnek másféle arcai. Nem arról van tehát szó, hogy a színész fölül tud-e emelkedni korábbi szerepein, hanem arról, hogy a nézővel is feledtetni tudja-e ezeket.

Magam kételkedő vagyok ebben a dilemmában, s meglehet, más is így van ezzel. Örömmel látom, hogy Kern alakításába semmi sem türemkedik be szórakoztatóipari manírjaiból. Egyszerűen éli egy kis, jelentéktelen ember tragédiáját, azét, aki nem érti, mi van körülötte, miért nincs semmi se úgy, ahogyan szeretné, vagy ahogyan képzelet. Korszerű is ez a figura, amennyiben tragédiája sokkal szárazabb, kisszerűbb, sokkal kevésbé érzelmes, mint Tímár József volt, aki orronahangon elzúgott érzésekkel gazda-

gította és növelte meg az ügynök alakját. Kern színészi fegyelmét, játéknak pontosságát különösen jelzi az, hogy tulajdonképpen komikus ügynököt játszik, akin azonban nem lehet, nem szabad nevetni. Nem annyira tragikus sorsa okán, nem annyira azért, mert makacs ragaszkodása a tévedéséhez, az ábrándjaihoz nagyra tenné őt, mint Tímár József Lomanját, hanem egyszerűen a minden embert megillető méltóság okán. Egyszerűen komolyan kell venni, mert ember. Mindössze az zavar, hogy közben egy pillanatra sem tudom elfelejteni a másik Kemt, az egész előadás alatt azt látom, hogy most mennyire más. Talán az önfegyelmező igyekezetet is érzékelem, az erőfeszítést, hogy más akar lenni. Sommásan - és persze igazságtalanul - : egy kitűnő színészt látok, és nem az ügynököt.

A kisebbik fiút, Happyt játszó Alföldi Róbert az egyik lehetséges ellenpélda. Másféle tevékenységei nem érintik a színészetét. A televízióban magánemberként, mondhatni, civilként bohóckodik reggelente, aminek semmi köze ahhoz, amit este a színházban csinál. Ezúttal gondosan megformál egy léha racionalistát. Az étellel, tulajdon közepszerűségével, az élethez elengedhetetlennek tetsző hazugságokkal megalkuvó hedonistát. Nem akarja az igazságot, ki akar térni előle, el akarja odázni az elkerülhetetlen tragédiát. Megromlott jellem. Kamarás Iván viszont a megroppant jellemet játssza el. A véletlen úgy hozta, hogy hozhatná magával a Pesti Színházból, a Williams-darabból a csalódott, a csalódásba pszichésen belerokkant fiatalembert. De csak annyit hoz, amennyi elkerülhetetlen. Éppen annyira más, mint amennyire Arthur Miller különbözik Tennessee Williamstól. Kínlódása itt sokkal kevésbé szenvedő, Biff apjához való viszonyának összetettségét alaposan elemezve mutatja meg. Nem bírja a hazugságot, s ha nem is tudja, de pontosan érzi, hogy ez tragikus vétség. Az egész előadás alatt az elől menekül, hogy az igazság kimondásának jóvátehetetlen bűnét elkövesse.

Bodnár Erika évek óta nem kapott alkatahoz, tehetségéhez illő szerepet. Linda megformálásával mégsem igyekszik kárpótolni magát. Nem narádézik. nem mutatja. hogy mit tud. hanem belülről. kiülsődleges

eszközöktől mentes átéléssel jeleníti meg az asszony csöndes szenvedését, tehetetlen, kissé kapkodó igyekezetét, hogy nap mint nap föltartoztassa az elkerülhetetlen végső összeomlást. Kétségbeesett kitérőések és még kétségbeesettebb elhallgatások váltakozása - ennyi egy asszonyi sors. Alakításának különben abban is nagy szerepe van, hogy megőrződik az ügynök emberi méltósága. Rá is átsugárzik, hogy az asszony nem hajlandó egyszerűen az életét megkeserítő bolond vénembernek látni.

Sándor Pál rendezésének fő érdeme e négy alakítás, e négy ember egymáshoz való viszonyának finom kidolgozása. A többi tisztességgel meg van csinálva, le van bonyolítva. Zavaró viszont a befejezés. A játéktér, a ház a különböző pontjairól érkező szövegek a rekviem méltóságát veszélyeztetik, a lezárás drámai súlyát csökkentik.

Füzér Anni díszlete lényegében reménytelen küzdelem a Tivoli képtelen terével. Mintha az ügynöknek nemcsak az élete, az álmai, de a háza is félbemaradt volna. Egyetlen szembevető és titokzatos jellegzetessége, hogy a padló néhány kockája alulról világít. Mintha az étterem, amely egyetlen, bár valóban sorsdöntő jelenet helyszíne, behatolt volna a családi otthonba is. Ez azonban csak utólagos, spekulatív magyarázat: a nézői élményhez semmi köze. Bartha Andrea ruhái egyaránt segítik a társadalmi közeg és a jellemek ábrázolását.

ZAPPE LÁSZLÓ

Arthur Miller: Az ügynök halála (Budapesti Kamaraszínház) Fordító: Ungvári Tamás. Dramaturg: Magyar Fruzsina. Zeneszerző: Selmeczi György. Díszlet: Füzér Anni. Jelmez: Bartha Andrea. Rendező: Sándor Pál.

Szereplők: Kern András m. v., Bodnár Erika m. v., Kamarás Iván m. v., Alföldi Róbert, Pindroch Csaba, Németh Borbála, Kránitz Lajos, Szilágyi Tibor, Bozsó Péter, Somhegyi György, Balogh Anikó, Szabó Margaréta, Kokics Péter.

RAYMOND COUSSE MONODRÁMÁI

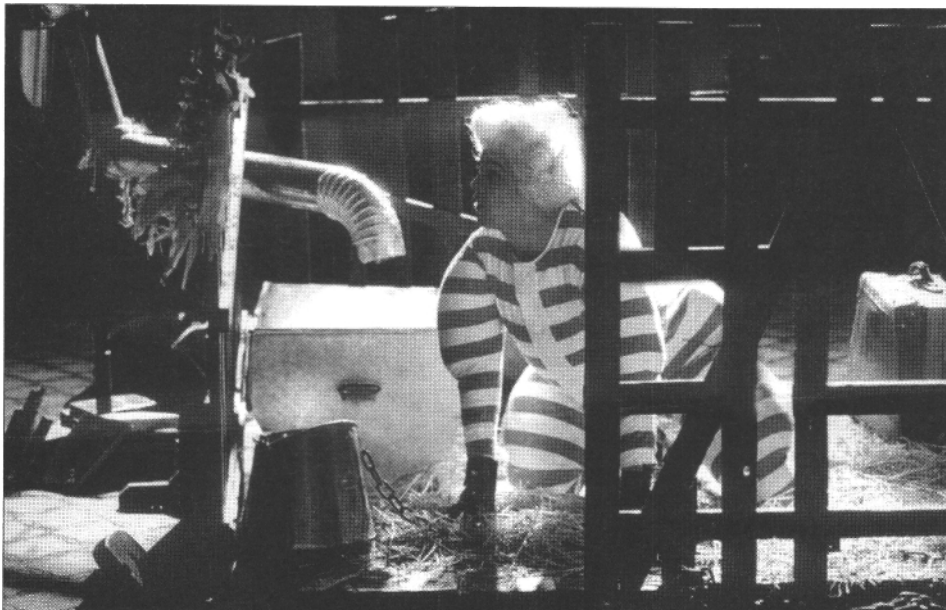
Emberek és emberkék, állatok és állatkák

A monodrámával szembeni gyanakvás(unka)t gyakran nem maga a műfaj, mint inkább annak invenciótlan, szövegcentrikus és (gyakran kényszer szülte) szerény megvalósításai váltják ki. Raymond Cousse két monodrámáját mutatta be a temesvári Csiky Gergely Színház. A válságban lévő, színész- és rendezőihiánnyal küzdő színház más mo-

nodrámákat is műsoron tart. *A Gyermekszemmel* (nem túl szerencsés) című drámát Balázs Attila játssza, és Victor Ioan Frunză rendezte. Ennek az előadásnak sikerül feledtetnie a műfaj számos rossz beidegződését; olyannyira, hogy ez esetben a monodráma jóformán csak annyit jelent, hogy a színész egyedül van a színpadon. De még ezt sem: ez a színész ugyanis nincs egyedül. Kétszeresen sem.

Először is azért, mert a dráma egymásba lazán fűzött történeteket mesél el egy gyerek életéből és szemszögéből. A (gyerek) mesélő nekünk mesél, felénk és hozzánk fordul, hozzánk intézi kusza (gyerek)mondatait, amelyekkel meg akar győzni bennünket a maga gyerekvilágának igazáról. Minden mondata élőbeszéd, a helyszínen, a jelenben születő mondat. Ezt jelzi a mondatszerkesztés is (amely Oberten János fordítót dicséri): a gyerekbeszéd folyamatosan önismétlő és énismétlő (hiszen minden mondat énnel kezdődik), és jelen idejű, miáltal a retrospektív történet újramesélhető, és jelen idejűvé tehető. Balázs Attila ezt a beszédet megtűzdeli a (csikszeredai?) nyelvjárással, éneklő mondat-hangsúllyal, szóvégi „ö” félhangokkal.

Másodszor pedig azért nincs egyedül ez a színész, mert gyerek történeteinek szereplőit sokféle baba és bábu segítségével eleveníti meg. A játék ahhoz hasonlít, amikor a gyerek zsúfolásig játékkal telt babaszobájában egy-
maga idézik változtat
gat a babáknak, a maciknak és más állatoknak.

Demeter András a *Sonkastratégiában*